

UNESCO UNEVOC 2020 STUDY ON THE TRENDS SHAPING THE FUTURE OF TVET TEACHING

Németh Balázs: Reflexiók egy aktuális UNEVOC műszaki szakképzési tanulmányról

2020 közepén jelent meg az UNESCO Műszaki és Szakképzési Fejlesztések Nemzetközi Központja (UNEVOC) által publikált elemzés,¹ mely feltárja a műszaki szakoktatás és -képzés (TVET²) trendjeit és az ehhez kapcsolódó tényezőket. Ezen rövid írás arra vállalkozik, hogy reflexiókat fogalmazzon meg az elemzés megjelenését kiváltó tényezők, az ismertetett tíz trend és a hozzájuk kapcsolódó megközelítések vonatkozásában. Egyúttal igyekszik a témát kapcsolni az ENSZ ún. „Agenda 2030 és a Fenntarthatósági Célok” keretrendszerhez, továbbá az UNESCO-nak a Lifelong Learning alapú gondolkodást támogató stratégiájához.³

AZ UNEVOC SZEREPE ÉS JELENTŐSÉGE

A bonni székhelyű UNEVOC Intézet (az UNESCO Műszaki és Szakképzési Fejlesztések Nemzetközi Központja)⁴ hagyományosan fontosnak tartja a nemzetközi közösség számára olyan elemzések és tanulmányok elkészítését, melyek révén igyekszik hozzájárulni ahhoz, hogy az

UNESCO tagországai hatékonyan tudják formálni, alakítani saját oktatási és képzési politikáikat az aktuálisan érvényesülő és ezen szakpolitikai területet befolyásoló trendek ismeretében. Az UNEVOC tevékenységét meghatározza, hogy az igazodik az UNESCO mint kormányközi szervezet által megjelenített és képviselt célokhoz, törekvésekhez és az ezek révén érvényesülő lehetőségekhez, továbbá korlátokhoz. Ezt a tényezőt azért kell és érdemes hangsúlyozni, mert az UNEVOC tevékenysége sem terjeszkedik túl a fent jelzett kereten. A tagállamokkal szorosan egyeztetett program alapján működő Intézet egyik karakteres tevékenységi iránya – jelesül az ún. „tudás-források” (knowledge resources) vájta mederben bukkannak fel elemző tanulmányaik kiadványok formájában, melyekkel valóban hozzá kívánnak járulni a műszaki és szakképzési területek fejlesztéséhez, innovációjához.

Az UNEVOC tevékenységei jellemzően hálózatos partnerségben öltenek testet, és az Intézet munkája kiegészíti a százhatvan országban működő több mint kétszázötven ún. UNEVOC-központ által fenntartott hálózat tevékenységét. Ilyen UNEVOC-központ lehet egy

¹ UNESCO (2020): UNEVOC – Study on the trends shaping the Future of TVET teaching. UNESCO, Paris. Letöltés: <https://unevoc.unesco.org/home/UNEVOC+Publications/lang=en/akt=detail/qs=6396> (2021. 04. 12.)

² TVET – Technical and Vocational Education and Training.

³ UNESCO (2020): Embracing a culture of lifelong learning: contribution to the Futures of Education initiative. UNESCO-UIL, Paris. Letöltés: <https://uil.unesco.org/lifelong-learning/embracing-culture-lifelong-learning> (2021. 04. 12.)

⁴ UNEVOC honlap: <https://unevoc.unesco.org/home/>

szakminisztériumban, szakképzést szolgáltató intézményben, kutatóhelyen, valamint nemzeti szervnél egyaránt. Az UNEVOC fő prioritását a műszaki és szakképzési fejlesztések jelentik, az alábbi két tématerületen keresztül:

- *Munkához szükséges és életvezetési készségek (Skills for Work and Life)*
- **Tematikus tématerületek** (Ifjúsági foglalkoztatás; A műszaki és szakoktatás és képzés (TVET) zöldítése; Hozzáférés, méltányosság és minőség; A TVET a Digitális Világában; Egyéb Témák)
- **Kulcsprogramok és projektek** (i-hubs: Innovációs Hub-relációjú képességek; Ifjúsági foglalkoztatás a Mediterrán Térségben; BILT: Bridging Innovation and Learning in TVET/ Műszaki szakoktatás és képzés (TVET)-alapú összeköttetések az Innováció és Tanulás között; UNEVOC TVET Leadership Programme/Vezetői Program; WYSD: World Youth Skills Day/Világ Ifjúsági Képességek-nap)
- *Tudásforrások (Knowledge Resources)*
- **Szolgáltatások és erőforrások** (Kiadványok; TVeT Forum; Virtual Conferences; TVET Country Profiles/ Ország-ismertető; TVETipedia Glossary; Ígéretes & Innovatív Gyakorlatok)
- **Események** (Főbb TVET események; UNEVOC Hálózat hírei)

A TÉMA AKTUALITÁSA – A MŰSZAKI ÉS SZAKOKTATÁSBAN ÉS KÉPZÉSBEN RÉSZTVEVŐ OKTATÓK ÉS KÉPZŐK FEJLESZTÉSE

A fenti összefoglaló alapján érzékelhetővé válik, hogy a kiadványok készítésével és más ehhez kapcsolódó vállalással az UNEVOC lényegében *a nemzeti oktatási és képzési rendszerek innovációját* igyekszik elősegíteni, melyek a globális és lokális hatásokkal, tényezőkkel egyszerre kénytelenek szembenézni, legyenek azok gazdasági és piaci, környezeti vagy társadalmi alapúak.

Ennek alapján nem meglepő tehát, hogy az UNEVOC arra a következtetésre jutott, hogy követve az UNESCO műszaki és szakoktatási és képzési területtel (TVET),⁵ továbbá a felnőttek tanulásával és oktatásával összefüggő ajánlását,⁶ szükséges elemeznie: miképp lehet hozzájárulni ahhoz, hogy az életen át tartó tanulás keretei között segítsük a fiatalokat és a felnőtteket abban, hogy oly módon tudják ismereteiket, képességeiket és kompetenciáikat fejleszteni, hogy ezek úgy a munka világában, mint az élet más területein felértékelődjenek. A műszaki és szakképzési területtel összefüggő, fent jelzett UNESCO-ajánlás már öt éve felhívta a figyelmet arra, hogy kulcsszerepet játszik a terület fejlesztésében a műszaki szakoktató és képző tanárok fejlesztése a minőség és a hatékonyság összefüggésében, s ennek alapján javasolta, hogy a nemzeti stratégiák és szakképzés a műszaki tanárképzés

⁵ UNESCO (2015): Recommendation concerning Technical and Vocational Education and Training (TVET). UNESCO, Paris. Letöltés: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=49355&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (2021. 04. 10.)

⁶ UNESCO (2015): Recommendation on Adult Learning and Education. UNESCO, Paris. Letöltés: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=49354&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (2021. 04. 10.)

innovációját helyezték előtérbe, s ebbe integrálják minden oktató, képző, fejlesztő, szaktanár, stb. fejlesztését.

Mindezek alapján a 2015. évi *Ajánlás* arra ösztönözte az UNESCO tagországait, hogy növeljék a terület korszerűsítésére fordítható forrásokat annak érdekében, hogy a műszaki és szakképzési intézmények fel tudjanak készülni a munkahelyi környezet változására globális, nemzeti, regionális szinteken, valamint, hogy lehetővé váljon a zöld foglalkoztatás gazdasági és társadalmi dimenzióit érintő fejlesztések és innovációk elindulása, megvalósítása. Az elmúlt években az *Ajánlás* iránymutatásait számos tényező deformálta, módosításra készítette, mert az olyan hatások, mint a klímaváltozás, a digitalizáció, az Ipar4.0, a demográfiai hatások és a migráció gyökerelesen átfomlalták a gazdaságokat, a munka világát, különös tekintettel a tanulási lehetőségekre, az oktatáshoz és képzéshez való hozzáférésre.

A kihívások és korlátok sora által deformált munkaerőpiac új munkaköröket alakított ki, melyek arra kényszerítik a munkavállalókat és a munkát keresőket, hogy tanulókként folyamatosan megújítsák ismereteiket, képességeiket és kompetenciáikat, hogy azok megfeleljenek az elvárásoknak. A változások egyúttal nemcsak a tartalmat és a formát érintik, de hatást gyakorolnak a műszaki szakoktatás és képzésben résztvevő tanárok oktatási és képzési módszereire, előidéznek azok fejlesztésének és innovációjának szükségességét elméleti és gyakorlati vonatkozásokban egyaránt. Noha számos országban megjelentek már a közelmúltban olyan támogatási formák, melyek segítségével a műszaki szakképzésben résztvevő tanári gárdát igyekeznek tovább képezni olyan területeken, mint az új pedagógiai irányzatok, a curriculum és a technológiák. De az olyan új kompetenciák fejlesztése is előtérbe került, melyeket

tanulóiknak adhatnak át a tanárok, ezzel is segítve őket, hogy érvényesülni tudjanak a munka világában és közösségeikben egyaránt.

AZ UNEVOC TANULMÁNY CÉLKITŰZÉSEI

Az elemzéssel az UNEVOC azt az általános célt tűzte ki, hogy meghatározza azokat a fő trendeket, melyek befolyásolják a műszaki szakképzésben tevékenykedő tanárok és tanulók életét, azaz a tanítás és a tanulás folyamatait. Ezzel voltaképp azt akarja elérni a szervezet, hogy rávegye a témában érintett szakmai közösséget, hogy az alábbiak szerint aktívan működjön közre a műszaki szakképzést érintő tanítási és tanulási folyamatok fejlesztésében:

- i. a globális tényezők hatásainak megértése;
- ii. ismeretek, értelmezések és tapasztalatok gyűjtése;
- iii. ígéretes, a műszaki szakképzésben a 21. századi kihívásoknak megfelelő képességek fejlesztésében közreműködő tanárok felkészítését célzó gyakorlatok azonosítása;

Az elemzés több lépésben készült el, zárása 2019 októberében egy kéthetes virtuális konferencia keretében történt meg, majd elindult a műszaki szakképzésben érintett nemzetközi közösség részvételére építő, a témához illeszkedő online felmérés 2019 novemberében, két hónapos időtartammal. A folyamat végén tehát az elemzésalapú tanulmány úgy készült el, hogy azt még véleményezte egy külső szakértőkből álló testület, 2020 áprilisában.

A tanulmány elkészítését természetesen befolyásolták a COVID-19 járvány okozta körülmények. Bezártak a témában érintett oktatási és képzési intézmények,

a legjobban pedig online és távoktatási formát választottak, hogy ezzel is segítsék a tanuláshoz szükséges feltételek biztosítását. Ugyanakkor már ekkor számos ponton kérdések merültek fel a műszaki és szakoktatásban, valamint képzésben közreműködő oktatók és képzők felkészültségét illetően, mely aztán igen fontos témává nőtte ki magát. Ezzel egy olyan globálisan ható probléma került elő és erősödött fel, mely az IKT eszközök és a digitális tanulási formák alkalmazását tette megkerülhetetlenné a műszaki szakképzésben résztvevő oktató és képző tanárok számára. Ugyanakkor olyan témák is bekerültek a tanári kompetenciák és képességek körébe, mint a vállalkozói ismeretek, a fenntartható fejlődés és a zöld gazdaság révén előkerülő ismeretek hatékony átadása.

FŐBB TRENDEK ÉS EZEK KONTEXTUSAI

Az összegyűjtött és alapos vizsgálat alá vont tények és adatok alapján a tanulmány tíz trendet azonosított, mely együtt jellemzi a magas minőséget és jövőorientált műszaki és szakoktatási és -képzési rendszer oktatóit, akiknek feladata tanulóikat felkészíteni a megváltozó jelentésű munka és tanulás kihívásaira. Fontos aláhúzni, hogy a trendek között megtaláljuk a munka világának változó jelenségeit visszatükröző, a műszaki szakképzés rendszerét jellemző, valamint az ezen rendszerben oktató és képző tanárok által elvárt képzési és támogató eszközökre utaló jelenségeket.

1. trend: *Ahogy a digitalizáció és az automatizálás átformálják a munka világát, a következő tíz évben nőni fog az ún. transzverzális és alkalmazott képességek iránti igény.*

Az új technológiák terjedése és más munkaerőpiaci tényezők érvényesülése

következtében újraértelmeződnek a foglalkoztatáshoz szükséges képességek, melyeket a munkavállalóknak birtokolniuk kell, hogy hatékony legyen és maradjon a teljesítményük. Miközben a hagyományos képességek továbbra is fontos szerepet játszanak majd, az új munkakörök és foglalkozások egyre inkább olyan, ún. transzverzális képességek meglétét feltételezik, mint a például a problémamegoldás vagy a vállalkozói képességek, a team-munka képessége stb.

2. trend: *A jövőorientált műszaki szakképzési programok terén elengedhetetlen lesz a tervezés szintjén a munkaerőpiaci szemponttól meghatározó képességekre vonatkozó adatgyűjtés és megosztás.*

A műszaki és szakoktatási és képzési rendszer, röviden a műszaki szakképzés pontos és folyamatosan megújuló információkat igényel annak kapcsán, hogy milyen képességet vár el a munkaerőpiac. Az adatok folyamatos gyűjtése és rendszeres továbbítása az oktatási és képzési intézmények és az oktatók felé igen fontos. Jelenleg a legfontosabb információforrás a képességek formálódása kapcsán épp a magánszféra, ezért a műszaki szakképzésnek érdeke a magánszféra aktív bevonása és részvételre készítése az adatgyűjtésben.

3. trend: *A képességmérés és -értékelés eredményeit elsősorban a munkavégzés közben, és nem az előzetes képzésekben kell felhasználni, alkalmazni.*

A műszaki szakképzésben érintett tanárookra egyre nagyobb teher nehezedik. Az oktatók és képzők azzal néznek szembe, hogy jövőorientált képességekkel kell rendelkezniük, elvárják tőlük, hogy legyenek képviselői az önirányított tanulásnak, legyenek tekintettel érzékeny és befogadó módon a tanulók nemére, a kulturális és tanulási különbségekre, valamint a társadalmi hátrányokra. Az oktatói felmérésekre támaszkodva szükség van a tanárok helyzetének javítására képességekkel és

támogatásokkal, de lényeges a felmerülő képzési és képességfejlesztési igényeknek a képzési programokba történő integrálása is.

4. trend: *A jövőorientált műszaki szakoktatás és -képzés rendszere támaszkodik az ipari tapasztalatokra és kapcsolatokra mint az előzetes képzések (pre-service trainings) elemére.*

Az előzetes, vagy másképpen felkészítő képzések nemcsak arra jók, hogy fejlesszék az oktatók és képzők szakmai képességeit és készségeit, de hozzájárulnak reformok megvalósításához is e területen. Ugyanakkor ezen képzési forma nem merevedhet egy időben kötött akadémiai kurzussá, mely végzettséget nyújt. Ezért a felkészítő előképzéseknek az ipar és a termelés tapasztalatait, az alkalmazott tudásból fakadó példákat kell integrálni, hogy az oktatói kör gyakorlati készségei és képességei, ismeretei bővüljenek. A műszaki szakképzésben érintett oktatóknak és trénereknek tanulóközpontú nevelési felfogásokat kell megismerniük, hogy hatékonyan fejlesszék tanulóik tananyagban és foglalkozásokon átívelő képességeit és kompetenciáit.

5. trend: *Az előzetes/felkészítő képzéseket össze kell kapcsolni a karrierfejlesztéssel, mert ez segít abban, hogy a műszaki szakképzés tanárai szívesen alkalmazzanak új tanítási és tanulási módszereket.*

A folyamatos szakmai fejlesztés (CPD⁷) hozzásegít ahhoz, hogy a műszaki és szakoktatási és -képzési területen (TVET) elkötelezetten tevékenykedő oktatók és képzők folyamatosan nyomon kövessék szakmaik, továbbá a munka világának fejlődését és változásait. Ahhoz, hogy a tanárok szívesen vegyenek részt munkavégzés közbeni fejlesztő, ún. in-service képzésekben, hosszútávú jövőorientált kezdeményezésekre van szükség. Ennek lehetséges példája a tanárok kompetenciáit igazoló folyamat,

mely illeszkedik a karrier-fejlesztéshez és segíti a folyamatos fejlesztési törekvéseket.

6. trend: *A minőségi munkavégzés közbeni fejlesztő képzések (in-service trainings) tekintettel vannak úgy az ipari kööttségekre, a transzverzális és alkalmazott képességek szerepére, az új pedagógiákra, mint a tartalom fejlesztésének szükségességére.*

A tanárok és oktatók képzése, továbbképzése során használt tananyagok megújítása és fejlesztése igen fontos, különösen a jövőben várhatóan fontos képességekre tekintettel. A curriculumokban meg kell jelennie a transzverzális és alkalmazott képességeknek, pl. a problémamegoldás és az együttműködési képességek fejlesztését célzó és megvalósító elemeknek.

Az oktatók és képzők egy tanulóközpontú pedagógia alapos elsajátításával és a tanulók gyakorlati és alkalmazott képességeinek fejlesztésével érhetnek el minőségi előrelépést. Egyúttal az ismeretek közvetítésének módja is hozzájárulhat az ipari környezet képviselte normák és gyakorlati keretekre épülő tanári képességek fejlesztéséhez.

7. trend: *A reflektív műszaki szakképzés tanártovábbképzési rendszere biztosítja a férfiak és nők azonos módon való részvételét, valamint a befogadó módszerek alkalmazásának érvényesülését.*

Annak érdekében, hogy csökkenjen lehetőleg minimális szintre a zavaró tényező hatása a hátrányos helyzetű és sérülékeny tanulók vonatkozásában, előnyös, ha az oktatásban és képzésben résztvevő tanárok számára a befogadás módszereit fejlesztő képzéseket ajánlunk. Érdemes a befogadás módszertana révén erősíteni a sajátos nevelési igényű tanulókkal való törődés és foglalkozás képességét. Egyúttal komoly szerepe lehet a nevelépszichológiai és munkajogi ismeretek fejlesztésének is, hogy az oktatók és képzők hatékonyan tudják növelni a tanulók

⁷ Continuing Professional Development

reziliens hozzáállását és együttműködését az egyébként is versenyképes környezetben.

8. trend: *A műszaki és szakoktatási és képzési terület jövője sok tekintetben a magánszférával való partnerségen múlik, mely a munka melletti képzésekben, a folyamatos szakmai fejlesztésben és a tananyag megújításában jelentkezik.*

A magánszektornak fontos szerepe van a műszaki szakképzésben részt vevő tanárok számára nyújtott képzések biztosításában, továbbá az oktatók és trénerek képességei és kompetenciái mérésének fontosságát elismerő folyamatokban. Ahhoz, hogy a magánszféra is érdekelt és aktív résztvevője legyen a tanári fejlesztéseknek, az oktatóknak és trénereknek is tekintettel kell lenniük a magánszféra érdekeire és igényeire. Az ún. „Élő Ipari Projektek” jó példát mutatnak a partnerségi együttműködés kölcsönös előnyeire. Másik jó példa, amikor az ipar gyakorló szakembereit bevonjuk a képzési programba, így a képzésben való részvétel is az ő saját karrierjükbe tagozódhat. A felsőoktatás és más donorszervezetek is hozzájárulnak a műszaki szakképzés tanártovábbképzési innovációjához partnerségi alapú kezdeményezéseikkel, mely az ún. university lifelong learning megoldásokkal és a felsőoktatás 3. missziójával (mely szerint a felsőoktatási intézmények a gazdasági és társadalmi terekkel kölcsönösen hasznos interakcióban dolgoznak) függ össze.

9. trend: *A stakeholder szervezetek közötti hatékony koordináció hozzájárulhat a műszaki szakoktatásban és -képzésben dolgozó szakemberek képzési és szakmai fejlesztő programjai hatékonyságához és minőségéhez.*

Szükségesek a hatékony irányítási, kormányzási és egyeztetési mechanizmusok (governance) a köz- és magán-stakeholderek koordinált tevékenységeinek megvalósításához a különböző szinteken működő (nemzetközi, nemzeti, regionális/lokális és szektorális) szervezetek és intézmények

között – hogy a megvalósulás, elrendezés/helyszín megfelelő legyen, illetve megfelelő monitoring és vizsgálódás kísérje mindezt. Ugyanakkor a stakeholderek közötti partnerség elsősorban konstruktív és fenntartható környezet és hozzáállás esetén tartható fenn. Amennyiben a résztvevők megértik egymást és a programjaikat összeegyeztetik, úgy a kollaboráció fenntartható és fejleszthető.

10. trend: *A műszaki és szakoktatási és -képzési terület oktató és képző közösségének aktív részvétellel történő bevonása elengedhetetlen lépés ahhoz, hogy a terület jövőjét meghatározó képességek mentén történjenek a fejlesztések.*

A műszaki, szakképzési területen tevékenykedő tanárok (oktatók és képzők) a legátfogóbb tudással rendelkeznek a szakképzésben tanulókat érintő szakpolitikák hatékonyságát illetően, csakúgy, mint annak kapcsán, hogy őket milyen képzési és más támogató programokkal, eszközökkel segíthetik munkájuk jobb teljesítése és karrier-céljaik elérése céljából.

Ezért igen fontos a velük való rendszeres kapcsolattartás és konzultáció az őket érintő döntések és célok vonatkozásában. Nagyon lényeges a megfelelő és hatékony kommunikációs eszközök és csatornák megválasztása és tudatos alkalmazása a szaktárcák, az intézmények és az oktató és képző munkatársak között. Ez segíti az eredményes szakpolitika megvalósítását és a képességigényekre adott gyors reflexiókat.

JAVASOLT BEAVATKOZÁSI TERÜLETEK

A szemlézett tanulmány a fenti tíz trend alapján javaslatokat fogalmazott meg azokkal a témákkal összefüggésben, melyek révén elérhetővé válik a műszaki

szakképzésben közreműködő oktatói állomány. Feltűnő, hogy a fent bemutatott és a nemzetközi környezetben több-kevesebb intenzitással, de egyaránt jelenlévő trendek rámutatnak, hogy igen fontos a tanácsadói és szakmai útmutató szolgáltatások fejlesztése. Egyúttal azt is jelzik, hogy mindig a nemzeti és helyi/regionális kontextusban kell értelmezni azokat, többek között a meglévő aktuális szakpolitikák és rendszerek figyelembevételével! Az alábbi kérdések mentén javasol beavatkozásokat az elemző tanulmány, tekintettel a fentiekre:

- Fejleszteni szükséges és érdemes a nemzeti „képesség-előrejelző rendszereket” az eredmények és változások, kihívások hatékony terjesztése céljából;
- A műszaki oktatás és szakképzés területén elkötelezett tanárok képességeinek mérését és értékelését érdemes rendszeressé tenni, mert annak eredményei segítik a felkészítő és a folyamatos szakmai képzések és fejlesztő programok hatékonyságát;
- A műszaki szakképzésben részt vevő oktatók és képzők fejlesztése vonatkozásában is érdemes cselekvő módon bevonni a magánszektort és annak szervezeteit;
- A rendszeres karrierfejlesztéssel összekapcsolt kompetenciaalapú rendszer fejlesztése aktív részvételre ösztönzi a műszaki szakoktatásban és -képzésben résztvevő oktatókat és képzőket a folyamatos képzésekben és szakmai fejlesztésekben;
- A felkészítő és a tevékenység közbeni képzési programoknak (pre-service and in-service trainings) nyitniuk kell a fenntartható fejlesztésre nevelés (Educa-

tion for Sustainable Development – ESD), a vállalkozói készség fejlesztése, valamint az IKT eszközök alkalmazásának irányába;

- A tanítási és tanulási eredmények növeléséhez hozzájárul a tanulóközpontú pedagógiák, a transzverzális képességek ismerete, használata és befogadó módszerek alkalmazása;
- Szükséges a kormányzás erősítése és a partnerközi koordináció a releváns képzések és a szakmai fejlesztések eredményes megvalósítása érdekében;
- Fontos a műszaki szakképzés fejlesztésében érdekelt tanárok munkáját érintő szakpolitikával kapcsolatos vélemények, reflexiók összegyűjtése.

KONKLÚZIÓ

Az UNEVOC-tanulmány szerepe és funkciója a műszaki szakképzésben érintett tanárok képzésének és továbbképzésének fejlesztését és innovációját érintő politikák és gyakorlatok ösztönzése. Fontos aláhúzni ugyanakkor, hogy a nemzetközi környezetben készülő tanulmányok, elemzések, ajánlások annyit érnek, amennyit a nemzeti környezetben a helyi és regionális kontextusok figyelembe vételével azok segítségével megvalósítanak.

Az UNEVOC tanulmány fókuszát érdemes kiszélesíteni a téma szempontjából szintén jelentős ILO⁸ és OECD⁹ orientációkkal. Az e szervezetek által kiadott elemzésekkel az UNEVOC-tanulmányt összevetve árnyaltabb képet tudunk kialakítani a témában.

⁸ ILO: <https://www.ilo.org/global/research/lang--en/index.htm>

⁹ OECD: <http://www.oecd.org/employment/skills-and-work/>